

Urjenje gibov spodnjih ekstremitet v večpredstavnem navideznem okolju

Tomaž Koritnik

Laboratorij za robotiko in biomedicinsko tehniko

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za elektrotehniko

Uvod

- Napredek v rehabilitaciji spodnjih ekstremitet
- Povečevanje števila paretičnih bolnikov
  - Sodoben način življenja: šport, promet, bolezni
  - Staranje prebivalstva
- Učinek terapije se poveča z uporabo kognitivne povratne zveze
- Večpredstavna navidezna resničnost
  - Vidna povratna zveza
  - Haptična povratna zveza
  - Zvok in električna stimulacija

Cilji

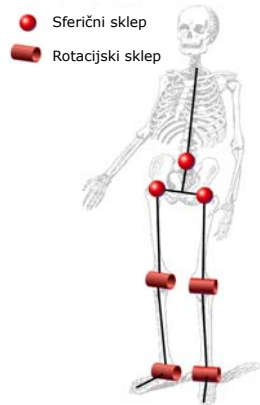
- Razvoj navideznega okolja na podlagi kinematičnega modela
- Študij prilagoditve gibanja spodnjih ekstremitet v navideznem okolju
- Primerjava med vplivi različnih modalnosti
- Metodologija za opisovanje prilagoditve
- Uporabnost eksperimentalnih rezultatov za nove pristope z navidezno resničnostjo
- Sistem z navideznim okoljem, vidno povratno zvezo in nalogami za vadbo

Navidezno ogledalo

Kinematični model človeškega telesa

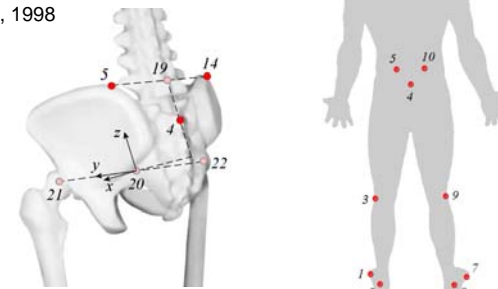
- Izračun kinematike človeškega telesa
- Poenostavljen zgornji del telesa
- Sferični in rotacijski sklepi
- 8 togih segmentov
- 19 prostostnih stopenj

Merjenje gibanja

- Sistem OPTOTRAK
- 11 aktivnih markerjev
- Frekvenca osveževanja 70 Hz

Frigo, 1998

Obravnavanje singularnosti

$$\mathbf{y}_{LL} = \mathbf{z}_{LT} \times \mathbf{z}_{LL}$$

$$\mathbf{y}_{LF} = \mathbf{z}_{LL} \times \mathbf{x}_{LF}$$

$$\mathbf{x}_{LP} = \mathbf{y}_P \times \mathbf{z}_{LT}$$

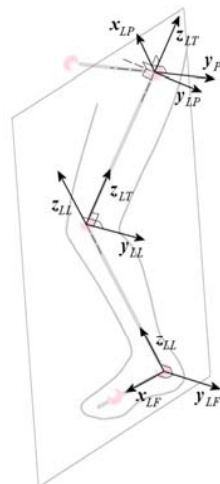
$$\mathbf{y}_{LP} = \mathbf{z}_{LT} \times \mathbf{x}_{LP}$$

$$f_{LL} = |\mathbf{y}_{LL}|$$

$$f_{LF} = \begin{cases} (1 - |\mathbf{y}_{LL}|) \cdot |\mathbf{y}_{LF}| & ; (1 - |\mathbf{y}_{LL}|) > 0 \\ 0 & ; (1 - |\mathbf{y}_{LL}|) < 0 \end{cases}$$

$$f_{LP} = \begin{cases} 1 - (f_{LL} + f_{LF}) & ; (1 - (f_{LL} + f_{LF})) > 0 \\ 0 & ; (1 - (f_{LL} + f_{LF})) < 0 \end{cases}$$

$$\mathbf{y}'_{LL} = f_{LL} \mathbf{y}_{LL} + f_{LF} \mathbf{y}_{LF} + f_{LP} \mathbf{y}_{LP}$$

Prikaz modela v navideznem okolju

- VRML 2.0
- Matlab Virtual Reality toolbox
- Podpora Open GL zagotavlja hiter 3D prikaz

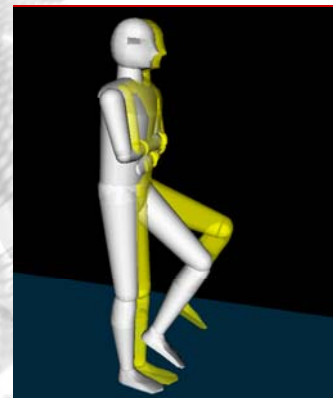
Navidezno ogledalo

- Vizualizacija z osveževalno frekvenco 35 Hz v realnem času

Navidezni učitelj

- Uporaba vidne povratne zveze
- Prikaz 2 navideznih figur hkrati
- Navidezni učitelj je predprogramiran s ponavljajočimi se gibi
- Oseba se mora s svojimi gibi čim bolj prilagoditi gibom navideznega učitelja

Korakanje na mestu

- V več pogledih podobno hoji
- Uveljavljen test v kliničnem okolju
- Enaka delitev kot pri hoji:
  - Faza enojne opore
  - Faza dvojne opore
  - Faza zamaha
- Brez tekočega traku
  - Ni vsiljene hitrosti
  - Olajšano merjenje
  - Varnejše za bolnike

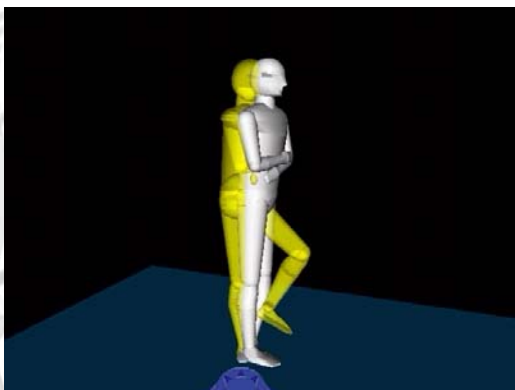
Korakanje na mestu

- Korakanje na mestu kot naloga v navideznem okolju
- Sledenje navideznemu učitelju pri različnih kadencah ter različnih kotih v kolku:

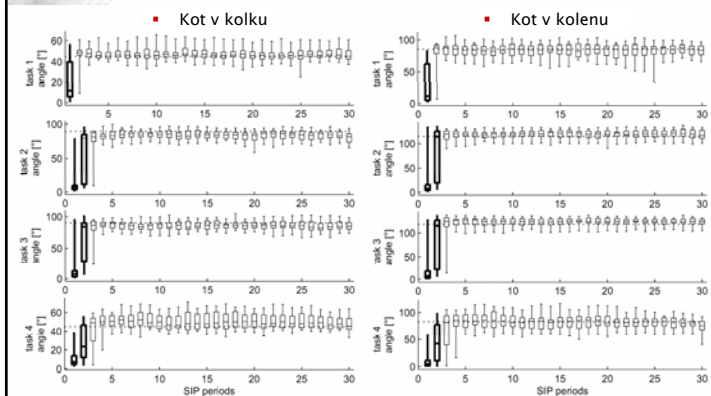
Naloga	1	2	3	4
Kot v kolku (°)	45	90	90	45
Kadenca (udarci/min)	60	60	90	120

- S primerjavo referenčnih in izmerjenih goniogramov je moč preučevati prostorsko (amplitudno) in časovno prilagoditev navideznemu učitelju
- Preliminarna študija z 10 zdravimi osebami

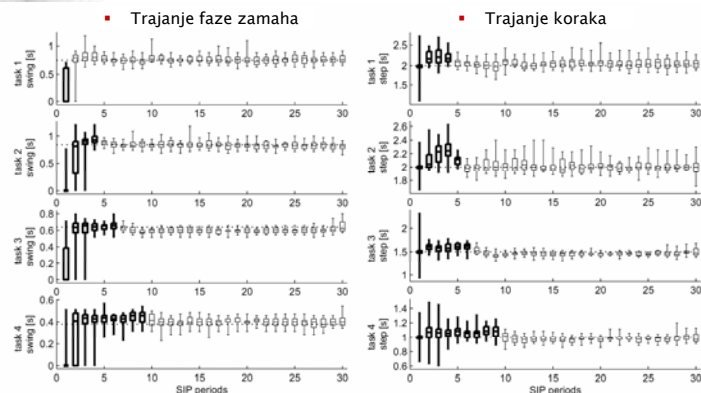
Prikaz v navideznem okolju

Prostorska prilagoditev

Časovna prilagoditev

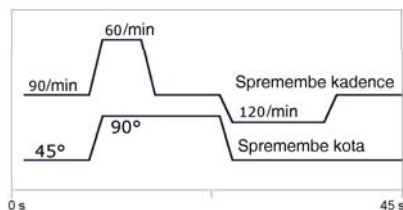
Navidezno ogledalo z zvokom in senzorno električno stimulacijo

- 4 naloge združene v eno nalogo v navideznem okolju
- Spremembe kotov in kadence v referenčnem poteku
- 3 modalnosti
  - Vidna povratna zveza
  - Zvočni signali
  - Senzorna električna stimulacija
- 12 zdravih oseb

Sledenje korakanja na mestu

- Spremenljiva kadenca korakanja na mestu: 60, 90, in 120 udarcev na minuto
- Spremenljiv kot v kolku: 45° in 90°
- V nalogi se pojavijo 4 perturbacije:
  - 2x se spremeni samo kadenca
  - 2x se spremenita kadenca in kot v kolku

Parametri naloge

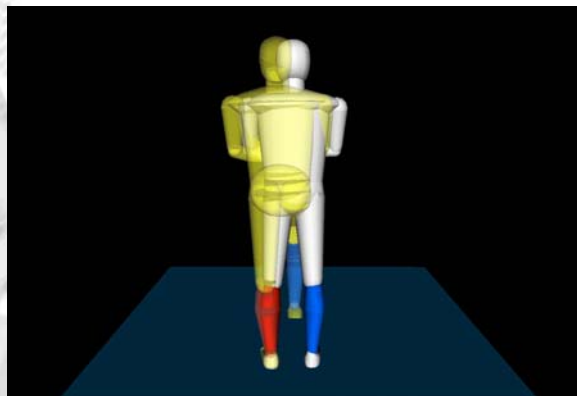
Zvok:

- Signal za začetek faze zamaha, zvok piščali
- Trajanje signala: $t = 200$ ms
- Različni frekvenci za levo in desno ekstremiteto
- Konstantna glasnost

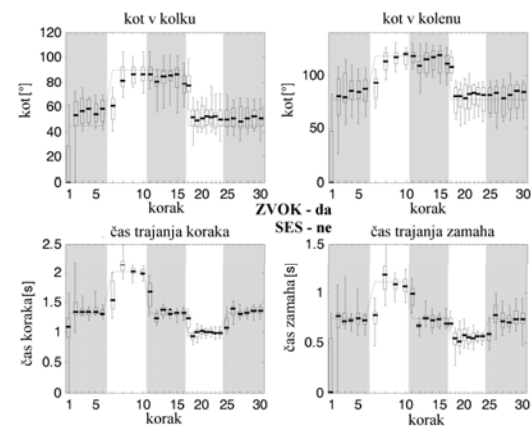
Senzorna električna stimulacija:

- Signal za začetek faze zamaha
- Elektrode so nameščene na kožo nad mišicama soleus
- Frekvenca: $f = 100$ Hz
- Trajanje pulza: $T_p = 3$ ms
- Trajanje vlaka pulzov: $T_t = 200$ ms
- Konstantna amplituda

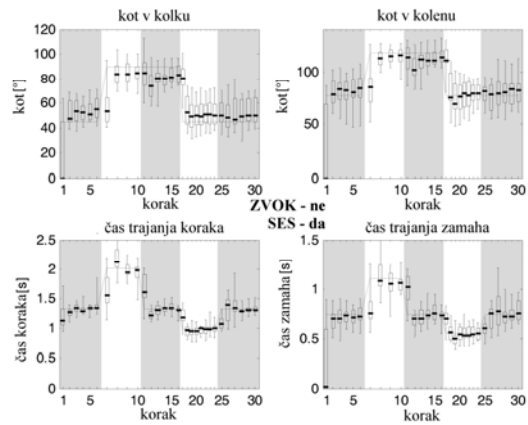
Prikaz v navideznem okolju

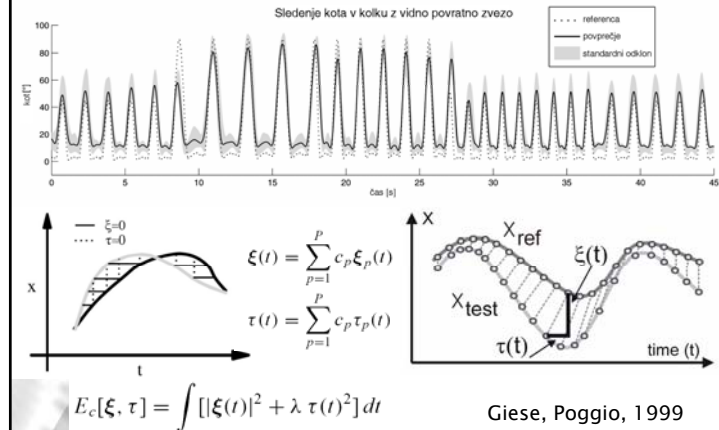
Prilagoditev z vključenim zvokom

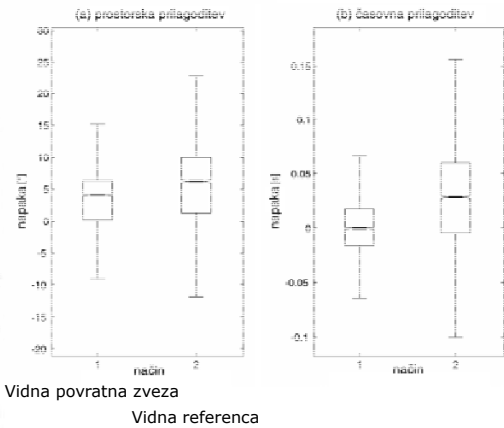
Prilagoditev z vključeno senzorno električno stimulacijo

Vrednotenje prilagoditve

Prostorska in časovna prilagoditev

Haptična povratna zveza

- Rehabilitacijski robot Lokomat
- Isto navidezno okolje, poenostavljen kinematični model
- Korakanje na mestu
- Primerjava med vidno in haptično modalnostjo
- 11 zdravih oseb

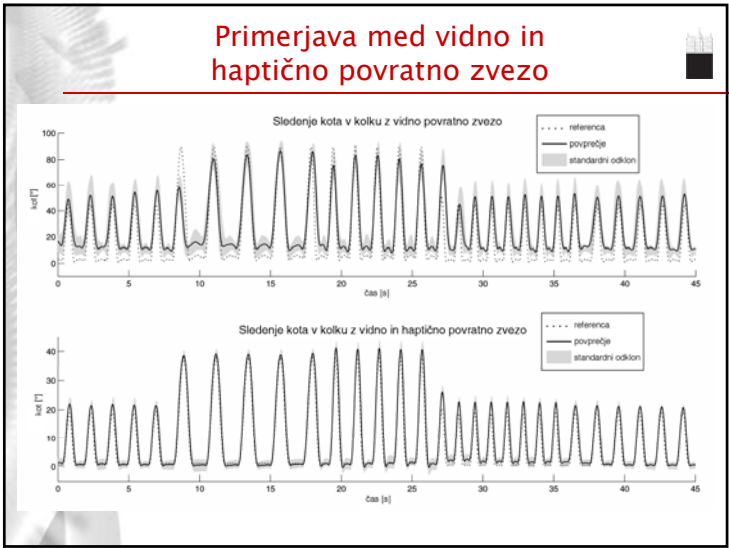
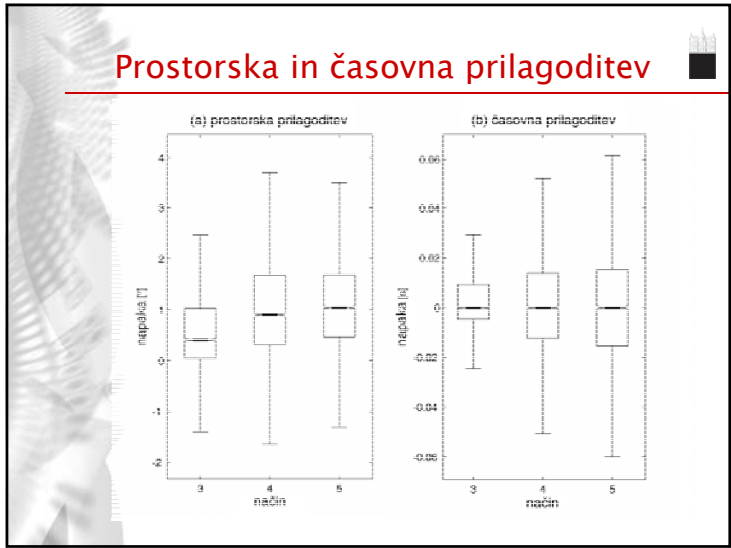

Haptična povratna zveza

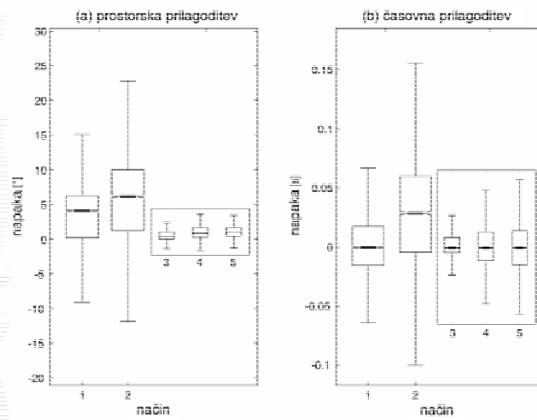
- Majhna vrednost impedanca v shemi vodenja: 0.3 x max impedanca
- Naloga: minimizacija razlike kotov med osebo in referenčnim potekom

	Haptična povr. zveza	Vidna povr. zveza	Vidna referenca
način 3	✓	✓	✓
način 4	✓	/	✓
način 5	✓	/	/

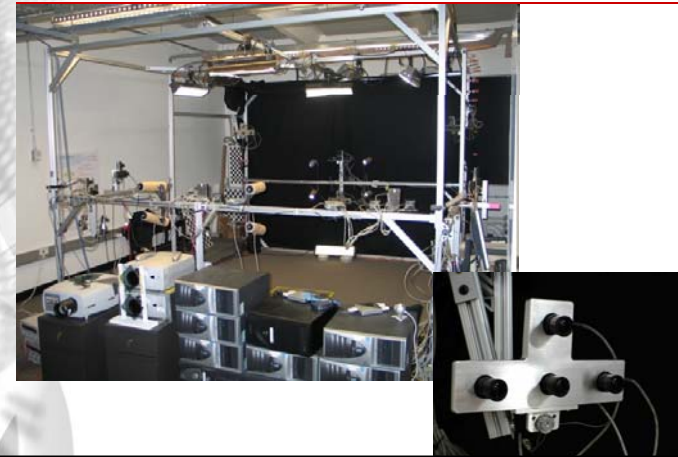
Kombinacije modalnosti

Primerjava med vidno in haptično povratno zvezo

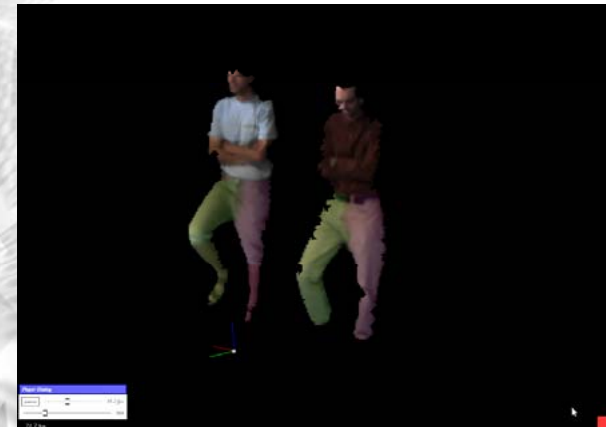
Vidna povratna zveza s 3D videom

Vidna povratna zveza s 3D videom

- Korakanje na mestu z opazovanjem 3D videa
- Navidezni učitelj je posnet vnaprej in je resnična oseba
- Kako se ljudje odzivajo in prilagajajo 3D video okolju pri izvajanju naloge
- Video povratna zveza obogatena z navideznimi tarčami za sledenje

“Pravi” navidezni učitelj

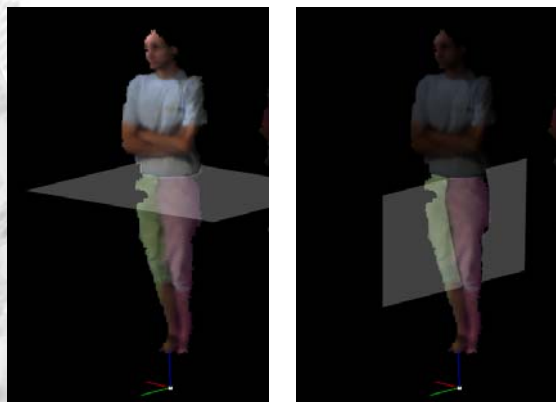
Vidna povratna zveza s 3D videom

Ocenjevanje kota v kolku v realnem času

- Segmentacija telesa: spodnji-zgornji del, leva-desna polovica
- Redukcija (sploščitev) 3D podatkov na 2D projekcijo v sagitalni ravnini za vsako spodnjo ekstremiteto
- Ekstrakcija točk, ki določajo potek stegenice od kolka do kolenskega sklepa, s parametri Zatsiorskega
- Prilagajanje premice čez točke po metodi najmanjših kvadratov in določitev kota glede na vertikalo

Segmentacija telesa na podlagi 3D informacije

Prilagajanje premice vzdolž poteka stegenice

Hibridno 3D video/navidezno okolje

Sledenje navideznim tarčam, superponiranim v 3D video okolje

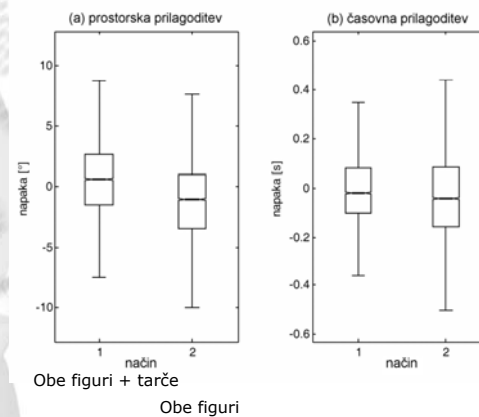
Sledenje navideznemu učitelju

- Korakanje navideznega učitelja je konstantno, brez perturbacij
- Sledenje poteka v 2 modusih:
  - 1. Samo obe figuri
  - 2. Obe figuri + navidezne tarče

Prikaz v hibridnem 3D video/navideznem okolju

- Video tomaz 1

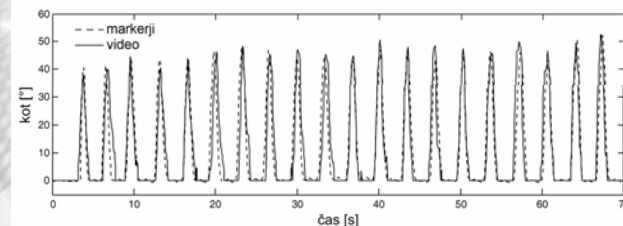
Ocenjevanje prilagoditve

Vrednotenje ocenjevanja

Vrednotenje ocenjevanja

- Verifikacija 3D video ocenjevanja kotov z markerji
- Povprečna napaka zanemarljiva, raztros $\pm 4^\circ$
- Časovno zaostajanje 270 ms $\rightarrow$ osebe med sledenjem kompenzirajo ta zamik

Sklepi

- Primerjava vidne, zvočne in eksteroceptivne povratne informacije, izvedba v navideznem ogledalu – navideznem okolju za urjenje spodnjih ekstremitet
- Primerjava koordiniranega gibanja spodnjih ekstremitet v večpredstavnem navideznem okolju pri uporabi vidne in haptične povratne zveze
- Izvedba urjenja spodnjih ekstremitet s 3D video sistemom brez markerjev z možnostjo urjenja na daljavo

Sklepi

- Vidna povratna zveza omogoča boljšo prilagoditev oseb navideznemu učitelju kot samo vidna referenca
- Prilagoditev s haptično povratno zvezo je boljša kot z vidno, se jo pa da še izboljšati s kombinacijo obeh predstavnosti
- Izsledki spodbujajo vpeljavo haptičnih naprav, nadgrajenih z vidno povratno zvezo, v klinično okolje
- Prihodnost sistemov z vidno povratno zvezo je v računalniškem vidu in v telerehabilitaciji – rehabilitaciji na daljavo, kjer lahko bolnik sodeluje v procesu od doma

Navidezno ogledalo in paretični bolnik

- Bolnik z nepopolno poškodbo hrbtenjače (C5)
- Leva stran je močnejše prizadeta od desne
- Naloga je izbrana glede na zmožnosti bolnika
- Povratna informacija iz navideznega okolja predstavlja motivacijo za vadbo

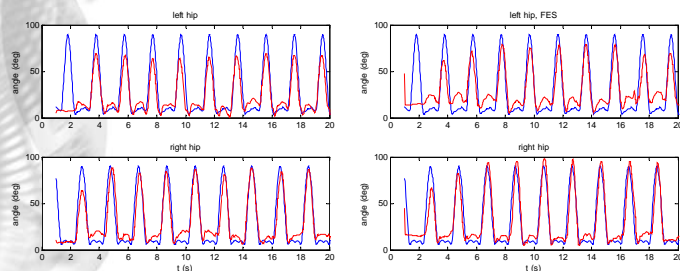
Navidezno ogledalo in paretični bolnik

- FES proži fleksijski refleks
- Stimulator nastavi terapevt
- Prikaz v navideznem ogledalu lahko izboljša koordinacijo med terapevtom in bolnikom

Navidezno ogledalo in paretični bolnik

- Sledenje kota v kolku

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za elektrotehniko

ETH

Eidgenössische Technische Hochschule Zürich
Swiss Federal Institute of Technology Zurich

Javna agencija
za raziskovalno dejavnost
Republike Slovenije

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA RAZVOJ KADROV IN ŠTIPENDIJE
AD FUTURA

Univerzitetni rehabilitacijski inštitut
Republike Slovenije - Soča

**uniklinik
balgrist**